

מס' 10 - ציר פילדלפי ומעבר רפיח

ציר "פילדלפי" הינו אזור חיץ בין רצועת עזה למצרים, שנקבע בהסכם השלום עם מצרים ב-1982. אורכו כ-14 ק"מ והוא נמתח מכרם שלום עד לים התיכון, וכלול בו גם **מעבר רפיח** – מעבר הגבול היבשתי בין רצועת עזה ובין מצרים, המשמש גם למעבר סחורות.

סוגיית רפיח בהסכם השלום עם מצרים וההסכמים עם הרשות הפלסטינית

קו הגבול בין ישראל למצרים מתבסס על קו הגבול הבינלאומי שהוסכם בין האימפריה העות'מאנית ובריטניה בשנת 1906, ולפיו רצועת עזה נמצאת מחוץ לגבולות מצרים. אולם, בשנות השלטון הישראלי בסיני לאחר מלחמת ששת הימים גדלה העיר רפיח ונוצר רצף יישובי עירוני משני צידי הגבול. במסגרת הסכמי השלום עם מצרים ב-1979, הוסכם על חלוקת העיר בין שטח מצרים לשטח רצועת עזה ונקבע במרכז אזור חיץ – ציר פילדלפי, שקיבל את שמו מהשם בו הופיע הציר במפות הקוד של צה"ל.

בחלוקת רפיח הופרדו משפחות, חולק רכוש ונהרסו בתים ושטחים חקלאיים על מנת ליצור חגורת ביטחון משני הצדדים. ישראל אפשרה לאלפי בני אדם להגר מהצד המצרי לרפיח העזתית שהייתה בשליטתה. לדוגמה, מחנה "קנדה", מחנה פליטים פלסטינים, ישב על תוואי הגבול החדש ולתושביו הורשה לעבור לצד שבשליטה הישראלית.

לפי "הסכם העקרונות" (הסכמי אוסלו) שנדונו ונחתמו בשנים 1993-1995, עברה רצועת עזה לשליטת הרשות הפלסטינית, אולם השליטה על שטח החיץ ועל המעברים למצרים נותרה בידי צה"ל. עם יציאת צה"ל מרצועת עזה בשנת 2005, במסגרת תוכנית ההתנתקות, עברה השליטה בציר פילדלפי לידי הרשות הפלסטינית. בשנת 2007 השתלט ארגון הטרור חמאס על רצועת עזה, ובתגובה הטילו ישראל ומצרים סגר על רצועת עזה.

ציר "פילדלפי" – משמעויות אסטרטגיות

כאמור, הגבול בין רצועת עזה ובין מצרים מפריד בין אוכלוסיות שקיימו לאורך שנים קשרי משפחה וקשרים כלכליים משמעותיים. לצד המעבר הרשמי של סחורות ואנשים במעבר רפיח, התפתחה תעשיית הברחות ענפה – מאות מנהרות נחפרו באדמה החולית ושמשו להברחת סחורות, אמל"ח ובני אדם. חפירת המנהרות והשליטה במסחר דרכן היו לעיסוק כלכלי משגשג של החמולות החזקות באזור רפיח ושל שבטי הבדואים בצפון חצי האי סיני. השליטה במנהרות שבאזור ציר פילדלפי נעשתה חיונית עבור העזתים ועבור חמאס לאחר הטלת הסגר על הרצועה.

הן לחמאס הן לחמולות המקומיות יש אינטרס משותף במסגרת הברחות באזור – החמולות (כגון חמולת אבו-סמהדנא, המקושרת היטב למברחים בדואים בסיני) מעשירות את הון ושומרות על מעמדן החברתי ועל השטח הגאוגרפי עליו חולשות. לצד זאת, החמאס משמר משילות במקומות בהם הוא זוכה לפחות אהדה ולגיטימציה ציבורית. לכן, חמאס צייד את החמולות בנשק ונתן להן בלעדיות על תשתית הברחות ממצרים לרצועת עזה.

עם התגברות איום הברחות האמל"ח ממצרים וההתעצמות הפוליטית והצבאית של חמאס, נקט צה"ל בפעולות על מנת לפגוע בתשתיות ההברחה – החל משיפור באמצעים מודיעיניים וטכנולוגיים לצורך נטרול איומים ושמירה על חייהם של חיילי צה"ל; דרך הקמת יחידת "סמור" המתמחה בלחימה במנהרות (לימים תשתלב ביחידת יהל"ם); ואף הקמת "קיר השיגומים" (קיר ברזל-תת-קרקעי) שנועד לחסום את המנהרות בעומק הקרקע. באותן השנים נהרגו מספר חיילים בתקריות שונות על קו הגבול באמצעות מנהרות תופת וירי נ"ט (כמו "אסון הנגמ"שים" ב-2004), ובתגובה לכך יצא צה"ל למבצע "קשת בענן", במטרה לפרק את תשתיות הטרור בציר פילדלפי וברפיח.

זרקור הסברה

מס' 10 - ציר פילדלפי ומעבר רפיח

בצד המצרי, היה חשש מהקשר של חמאס לתנועת האחים המוסלמים במצרים ולתנועה דו-כיוונית של כלי נשק. לשם כך, החלו המצרים בבניית קיר ברזל תת-קרקעי, הריסה של רפיח מצידה המצרי והעתקתה 2 ק"מ מהגבול כדי להקשות על החופרים. לאחר מכן פוצצו מנהרות שנותרו בתוואי השטח וחלקן הוצפו במים כדי לנטרלן. על אף המאמצים הברחות האמל"ח והכספים נמשכו.

במהלך המלחמה עומדת מצרים בתיאום עם מדינת ישראל ביחס לקיום תנאי הסכם השלום באזור. בנוסף, משמשת מצרים כגורם מתווך בשיחות לשחרור החטופים.

רפיח ומלחמת "חרבות ברזל"

על פי מפקד האוכלוסין שנערך ב-2017, ברפיח העזתית חיים קרוב ל-180,000 תושבים. עם התעצמות הלחימה בשאר חלקי הרצועה, נעו מאות-אלפי תושבים לעבר רפיח, ועל פי ההערכות עד תחילת הפעולה של צה"ל ברפיח שהו בה כ-1.4 מיליון תושבים.

לצד זאת, בהיותו מרחב בו צה"ל לא פעל במהלך המלחמה עד לאחרונה, נותרה רפיח אחד האזורים בהם מתרכזים כוחות רבים של ארגון הטרור חמאס. לאור מיקומה האסטרטגי, מהווה העיר מוקד לתנועת כסף מזומן, ציוד ואמל"ח, ולכן לחמאס יש אינטרס משמעותי להחזיק בה. כניסה לרפיח ופגיעה בכוחות חמאס המצויים בה משמעותית לצורך עמידה במטרות המלחמה, ולהמשך פירוק החמאס מתשתיותיו הצבאיות והשלטוניות. בנוסף, מעברי הגבול השונים המובילים לרצועת עזה נמצאים בפיקוח ושליטה ישראלית ובהם נעשה בידוק לכלל הסחורות המגיעות לרצועה – הפעולה ברפיח מאפשרת שליטה ישראלית על מעבר הגבול עם מצרים, ומתוך כך פיקוח ובידוק לכלל הסחורות המגיעות לרצועת עזה, כפי שקורה בשאר מעברי הגבול. בכך תוכל ישראל למנוע הברחת נשק ואמצעי לחימה לתוך הרצועה.

הפעולה הצבאית ברפיח מורכבת לאור ריכוז רב של אזרחים באזור. צה"ל פועל לפינוי של אזרחים מאזורי הלחימה ומאפשר להם מעבר לאזורים בטוחים, על מנת לצמצם ככל האפשר את הפגיעה בהם. כוחות צה"ל נלחמים לאורו של מצפן ערכי חד כשהמשימה תמיד ראשונה לנגד עיניהם, תוך הקפדה על טוהר הנשק ומוסר בלחימה.

